

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Redactioneel

Op 2 oktober 1998 organiseerde het Tijdschrift voor Psychoanalyse een symposium over distantie. Een korte beschrijving van de inhoud en het doel van dat samenzijn vond u in het vorige nummer (Schalkwijk 1998); in dit nummer de volledige teksten, bewerkt tot artikel.

Over het Tijdschrift

In het totaal heeft het Tijdschrift ongeveer 1000 abonnees.

In de vier jaar van zijn bestaan heeft het aantal analytici en analytische psychotherapeuten onder onze abonnees die zijn aangesloten bij een van de deelnemende verenigingen, zich ontwikkeld met microscopische schommelingen van 592 naar 599, in een vrijwel vlakke lijn, die weer terugdeinst zodra de 600 wordt genaderd.

Hoe kunnen we deze cijfers begrijpen? De eerste en belangrijkste conclusie die getrokken kan worden, is mijns inziens dat de psychoanalytische verenigingen onvoldoende in staat zijn om opleidingen aan te nemen en vervolgens binnen een redelijke termijn af te leveren. Daarvoor zijn allerlei gronden, bijvoorbeeld utilitaire, zoals de lange opleiding, de hoge kosten, de strenge selectie op grond van criteria die worden ervaren als zeer aan de persoon gerelateerd. Maar ook het algehele psychotherapeutische klimaat, waarin de psychoanalyse in de meeste instellingen in de verdediging is gedrongen, speelt mee. Hierdoor wordt de indicatie voor psychoanalyse over het hoofd gezien en uitsluitend verbonden aan de zogenaamd goede cliënt: gemakkelijk te behandelen, hoog opgeleid, met een problematiek op oedipaal niveau.

Zakelijk speelt ook nog een rol dat voor de toegang tot het beroep psychotherapeut – dat zelf in een dalende waarderingsspiraal is terechtgekomen – de opleiding tot psychoanalyticus als redundant kan worden ervaren: psychoanalyse is een lange en lastige specialisatie, waarin men zeer veel leert voor een maatschappelijk zeer kleine meeropbrengst.

Interessant is echter dat de niet voor de analytische verenigingen verplichte abonnementen in de loop der tijden een ontwikkeling van 303 naar 389 laten zien; een stijging van een kleine 25 procent, terwijl de markt voor dit soort wetenschappelijke tijdschriften terugloopt. Dit zou erop kunnen wijzen dat het blad ook gelezen wordt door psychotherapeuten met diepgaande psychoanalytische kennis en belangstelling, die formeel geen psychoanalyticus zijn maar wel in sociaal-cultureel opzicht, qua visie op patiënten en behandelingsmogelijkheden. De donateurs van de Stichting Psychoanalyse en Cultuur blijken te bestaan uit een constante groep belangstellen-

den, die genoeg beleven aan de overwegend klinische bijdragen in het Tijdschrift. Het zou goed zijn als we meer aangesloten raakten op de tekst-productie uit die kring.

Al is het een feit dat voor een wetenschappelijk tijdschrift de totale oplage bevredigend is, in verhouding tot het lezerspotentieel zou dat zeker beter kunnen omdat onder het totaal aantal psychiaters en psychotherapeuten het aantal abonnees te gering is. Een bijzonder probleem, dat typerend is voor de omgeving waarin het Tijdschrift opereert, maar dat zich gelukkig niet in redactie en bestuur voordoet, is de oude analytische kwaal van de schismatisering, waarbij in feite slechts het in eigen kring geleerde relevant gevonden wordt. Ik vraag me af of het Tijdschrift één publiek heeft, 'ons publiek', of dat de lezers behoren tot verschillende deelpublieken, die alleen de 'eigen' auteurs belangrijk vinden? Dat zou onderzocht kunnen worden. Materiaal daarvoor zou gevonden kunnen worden in de Amsterdamse wandelgangen, waar onder meer te horen is: 'Het blad is te Belgisch en te lacaniaans.' Het Tijdschrift is geen van beide. Interessante bioniaanse, freudiaanse, kleiniaanse of lacaniaanse auteurs zijn welkom, zeer welkom zelfs. Het Nederlandse taalgebied is klein. Op de psychoanalytische wereldkaart komt het nauwelijks voor en toch zijn er (minstens) zes verschillende belangrijke verenigingen voor allerlei vormen van psychoanalyse en psychoanalytische psychotherapie. Die ontmoeten elkaar in dit tijdschrift. Het Tijdschrift komt in alle psychoanalytische huizen en dan is het teleurstellend dat als er een nieuwe inleiding in de psychoanalytische theorie in de Nederlandse taal verschijnt (De Wolf 1998), met oog voor de moderne ontwikkelingen, deze er nergens naar verwijst, noch naar andere auteurs die niet uit de eigen culturele kring van de auteur voortkomen. Mijs inziens een punt dat zowel de auteur als het Tijdschrift tot nadenken moet stemmen.

Waarom het symposium over distantie?

Over de verschillen in afstand tussen collegiale groeperingen heb ik hierboven al iets geschreven. In dit nummer kunt u veel lezen over het spel van afstand en nabijheid tussen patiënt en analyticus. Ons inziens is dat een centraal probleem in de analyse, waarin de gemiddelde Nederlandstalige analyticus – denk ik althans – zich houdt aan het 'U' in een steeds meer tutoyerend universum.¹ In het Nederlands is de distantie van het U de bescherming van de discretie binnen de therapeutische relatie.

Het is de uitdrukking van respect. De U-vorm is bewaker van de vrijheid van de patiënt en de analyticus. De gelijkwaardigheid, niet de gelijkheid. Het is de symbolisering van de overdrachtsrelatie als verschillend van de vroegere objectrelaties. Daarbinnen is een verschuiving opgetreden. Vroeger zei het kind U tegen zijn ouders en later tegen zijn analyticus. Nu zegt het je, dan wel jij, tegen zijn ouders, maar de analyticus heeft als standaard aanspreekvorm nog steeds het U.

In het fascistische Italië was het Lei – U – van overheidswege afgeschaft. Dit creëerde een illusie van gelijkheid, die ongelijkheid was, een schijnbare dehiërarchisering binnen een rigide hiërarchische staatsstructuur. Heeft de socioloog Wouters in *Van Minnen en Sterven* wel gelijk als hij postuleert (1990, p. 257) dat er sprake is van afnemende verschillen in macht, rijkdom en status tussen sociale klassen, seksen en generaties? Kijkt hij heen door veranderende omgangsvormen en kleding, waarin meer gelijkheid blijkt – maar ook niet zoveel meer? Ziet hij voldoende dieptestructuren? Ziet hij de gelijkblijvende ongelijkheid, zoals die in onze spreekkamer blijkt, over het hoofd, de basissituatie van de ouder, die ouder blijft waarvan je je moet afscheiden, die de kinderen lang de weg wijst en ten slotte – als het goed is – eerder sterft.

Voskuil geeft de angsten rond distantie mooi weer in een interview dat Constant Meijers met hem had.² Fusiewens en fusieangst lopen erin door elkaar. Ongezond wantrouwen bij grote afstand en een even ongezonde uitlevering van de eigen persoon bij nabijheid.

Interviewer: 'Want ergens lees ik dat zodra iemand hem [de hoofdpersoon] tutoyeert hij al een begin van vriendschap voelt. Dan denk ik, nou ja, Maarten, dan ben je zo bang voor de mensen en je wilt eigenlijk al je meteen overgeven; dat is nou niet verstandig.'

Voskuil: 'Nee, maar als u dieren bekijkt, dan zult u zien dat daar eigenlijk precies hetzelfde gebeurt. Een dier, een kuddedier sluit zich af van de buitenwereld. Een dier dat van buiten naar binnen wil komen mag niet binnen, maar zodra hij binnen is wordt hij besnuffeld en belikt. Het is dus *wat vreemd is, is bedreigend, wat dichtbij is is je vriend*. Het zit naar mijn idee in ieder mens wel enigszins, in Maarten zit dat heel sterk. Ik denk namelijk hoe meer bedreigd je je voelt, hoe meer belang je ook hebt bij die vriendschap, en bij betrouwbaarheid. En dat zal in elk contact in de volgende boeken blijken. Zodra iemand vlakbij hem is verdedigt hij hem *à tort et à travers*, en als iemand ver weg is dan houdt hij hem af, en dan is hij écht ongenaakbaar en kwaad. Hij voelt zich bedreigd.'

Hoe zit dat in de analytische kudde(s)? Over afstand en nabijheid gaat dit nummer en vooral over afstand die nabijheid is.

Hans Reijzer

Noten

1. In het Noord-Nederlands is de andere vorm *je of jij*, in het Vlaams *ge of gij*.

2. Uitgezonden op Radio 5, 'Ophef en Vertier', 25 maart 1996 van 15.00-16.00, ook op het Internet te lezen.

Literatuur

Schalkwijk, F. (1998), Distantie. Besloten symposium Tijdschrift voor Psychoanalyse. Tijdschrift voor Psychoanalyse 4, p. 232-234.

Wolf, M.H.M. de (1998), Inleiding in de psychoanalytische psychotherapie. Ontwikkeling, psycho-

pathologie, diagnostiek en behandelvormen. Coutinho, Bussum.

Wouters, C. (1990), *Van Minnen en Sterven*. Informalisering van omgangsvormen rond seks en dood. Bert Bakker, Amsterdam.